

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH VA QO'LLAB- QUWATLASH: MUAMMOLAR VA YECHIMLARNING TASHKILIY- IQTISODIY YO'LLARI

Ergasheva Fotima Ibragimovna

*Namangan muhandislik-texnologiya instituti "Iqtisodiyot" kafedrasida katta
o'qituvchisi, PhD*

Oxunjonova Madina Isoqjonovna

Namangan muhandislik-texnologiya instituti "Iqtisodiyot" yo'nalishi magistri

Annotatsiya: *Maqolada bugungi kunda yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashni dolzarbligi, ularning kuchli va zaif tomonlari yoritib o'tilgan. Shuningdek, sohani rivojlantirishga ta'sir etuvchi muammolar, omillar bayon etilgan. Mavzuga doir xulosalar berilgan va tegishli tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *yoshlar tadbirkorligi kuchli tomonlari, yoshlar tadbirkorligining zaif tomonlari, hamkorlar va homiyilar bilan o'zaro hamkorlik, axborot siyosati, moliyalashtirish, ta'lim olish tadbirlari, tadbirkorlarning kommunikatsion aloqasi, to'liq huquqiy qonunchilik bazasining takomillashmaganligi; biznes-loyihalarni moliyalashtirish tizimining sust rivojlanganligi, yuqori soliq va kredit stavkalarining mavjudligi*

Kirish

Bugungi kunda respublikamizda yoshlarning tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga ehtiyoj ortib bormoqda. Tadbirkorlikni kompleks rivojlantirish va yoshlarni tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga faol jalb qilish bo'yicha joylarda maqsadli dasturlar amalga oshirilmayapti, hamda zarur infratuzilma yaratilmagan, bu esa yangi ish o'rinlari yaratishning eng muhim sharti hisoblanadi.

Joylarda davlat organlari va tashkilotlarining mansabdor shaxslari yoshlarning tadbirkorlik savodxonligini oshirishga, ularga biznes tashkil etish va yuritish ko'nikmalarini singdirishga hali ham befarq va beparvo munosabatda bo'lmoqda.

Yoshlar tadbirkorligini ijtimoiy tadqiq etish hanuzgacha zamonaviy jamiyat hayotining eng kam rivojlangan sohalaridan biri bo'lib qolmoqda hamda yoshlar tadbirkorligi muammolari amaliyatda yetarlicha o'rganilmagan.

Yoshlar tadbirkorligi ijtimoiy institut sifatida hali shakllanish bosqichida va u qonunchilik bilan tartibga solishni talab qiladi. Yoshlar tadbirkorligi haqiqatda mavjud bo'lishiga qaramay, u bugungi kungacha tegishli ijtimoiy-huquqiy maqomi to'la shakllangan emas. Mazkur muammo mavzuning dolzarbligini ifodalaydi.

Asosiy qism

Yoshlar tadbirkorligi ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida iqtisodiyotda alohida e'tiborga loyiqdir. Yoshlar tadbirkorligining tadbirkorlikning alohida segmenti sifatida

ajratilishi tadbirkorlikning boshqa turlaridan farqli o'laroq, uning o'ziga xos xususiyatlari, kuchli va zaif tomonlariga ega ekanligi bilan izohlanadi.

Yoshlar tadbirkorligining *kuchli tomonlarini* : innovatsiyalarga yuqori intilish, yuqori harakatchanlik, yondashuvlarning moslashuvchanligi, o'zgaruvchan sharoitlarga mos keladigan tezkor ko'nikmalar, yosh avlodning turli xil xavf-xatarlarga qarshi turish qobiliyatida, innovatsion yoshlar tafakkurida ko'rish mumkin.

Yoshlar tadbirkorligining *zaif tomonlarini*: tajribaning kamligi, ishbilarmonlik obro'sining yo'qligi, moliyaviy qonunlar va mexanizmlardan foydalanishda amaliy ko'nikmalarning rivojlanmaganligi va o'ta zaifligi, byurokratik tuzilmalardan himoyalanganligida ko'rish mumkin.

Bu xususiyatlar yoshlar tadbirkorligini alohida toifada yoritib, uni qo'llab-quvvatlashning asosiy - kuchli tomonlarini shakllantirish va zaif tomonlarini bartaraf etish vazifalarini belgilab beradi.

Ta'kidlash joizki, tadbirkorning iqtisodiy mas'uliyat, innovatsion xulq-atvori va ijtimoiy ahamiyatga ega yo'nalishini o'z ichiga olgan ijobiy imidjini shakllantirish tadbirkorlik faoliyatini shakllantirishning asosiy vazifasi bo'lib ko'rinadi. Bozor munosabatlari tizimi o'z biznesini boshlash uchun tayyor yondashuvni talab qiladi.

Bu borada ko'plab olimlar o'zlarining yondashuvlarini berib borganlar. A.Kazantseva yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda quyidagilarni taklif qiladi:

- 1) Hamkorlar va homiylar bilan o'zaro hamkorlik;
- 2) Axborot siyosati;
- 3) Moliyalashtirish;
- 4) Ta'lim olish tadbirlari;
- 5) Tadbirkorlarning kommunikatsion aloqasi.

Yoshlar tadbirkorligini ushbu model bo'yicha rivojlantirish uchun A.Kazantseva "jamoat tashkilotlari va davlat organlarining birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan turli darajadagi mexanizmlarni topish va amalga oshirish kerak" deb hisoblaydi.

Yoshlar tadbirkorligining ijtimoiy ifodasi hech qanday holatda "yosh yakka tartibdagi tadbirkor" va "yoshlar korxonasi" tushunchalari bilan cheklanib qolmasligi kerak. Bu ancha kengroq va tashabbuskor yoshlarning mustaqil tadbirkorlik faoliyatini (jumladan, ijtimoiy xulq-atvor turini) nazarda tutadi.

Bularning barchasiga qo'shimcha ravishda, yoshlar tadbirkorligini bir qator ijtimoiy ahamiyatga ega funksiyalarini (yoshlarga oid va ijtimoiy siyosat sohalariga xos) bajarishga qodir ekanligini ko'rsatadi. Masalan, xususiy mulk va tadbirkorlik institutiga ijobiy munosabatda bo'lgan millatning yangi mentalitetini rivojlantirish; yosh avlodning iqtisodiy faoliyatga intilishini oshirish; yoshlar bandligini ta'minlash; yoshlarni kasbga yo'naltirish va kasbga o'rgatish ishlarini amalga oshirish; yoshlarning yetarli darajada yuqori ta'lim salohiyatini ro'yobga chiqarish, ularning o'zini-o'zi anglashi va o'zini o'zi tan olish uchun imkoniyatlar yaratish; yosh avlodning turmush darajasini oshirish; yoshlarning faol ijtimoiy pozitsiyasini

rivojlantirish; yoshlarning ijtimoiy himoyasini oshirish kabilarni shular jumlasiga kiritish mumkin.

Yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirish yo'lida bugungi kunda qator jiddiy muammolar mavjud bo'lib, ularni hal etish davlatimiz, ayniqsa, viloyat hokimligining jiddiy e'tiborini talab qiladi. Yoshlar tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mamlakatimiz hududlarida yoshlarni ushbu sohaga jalb qilish bo'yicha chora-tadbirlar tizimini shakllantirish va amalga oshirish orqali tadbirkorlik sohasidagi yoshlar faolligini rag'batlantirishga asoslanadi.

Yoshlar tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1. Yoshlarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish.
2. Kichik biznes yo'nalishlarida yoshlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish.
3. Yosh tadbirkorlarning innovatsion loyihalarini ilgari surishda ko'maklashish.
4. Yosh tadbirkorlik subektlarini moliyaviy va mulkiy qo'llab-quvvatlash.
5. Yoshlar tadbirkorlik sub'ektlarining bilim darajasi va malakasini oshirishga ko'maklashish.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ushbu va boshqa yo'nalishlari hukumat dasturlari, mintaqaviy dasturlar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha xususiy tashabbuslar hisobidan amalga oshiriladi.

Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashga doir chora-tadbirlarni amalga oshirishga e'tibor qaratishni rivojlanishiga qaramay, sohada bir qator muammolarni mavjudligini ta'kidlab o'tishimiz mumkin. Jumladan, E.Yu.Kochesokova olib borgan tadqiqotida yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi turli muammolarni ko'rib chiqadi. Muallifning so'zlariga ko'ra, yoshlarning o'z biznesini boshlashdagi asosiy muammolariga quyidagilarni kiritish mumkin:

- 1) yoshlarda ohaga oid tajriba va malakaning yetishmasligi, ya'ni ular o'z bizneslarini qanday va qaerda boshlashni bilishmaydi;
- 2) moliyaviy bazaning yo'qligi, hatto o'z loyihasi bo'lsa ham, uni amalga oshirish imkoniyati yo'qligi;
- 3) bilim va ko'nikmaning yetishmasligi, ya'ni yoshlar iqtisodiy bilim asoslariga ega bo'lsa ham, tadbirkorlik sohasida bilim yetishmaydi.

Shuningdek, mamlakatimizda yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishga bevosita to'sqinlik qiluvchi omillar bo'lib, ular quyidagilardir:

- 1) to'liq huquqiy qonunchilik bazasining takomillashmaganligi;
- 2) biznes-loyihalarni moliyalashtirish tizimining sust rivojlanganligi;
- 3) yuqori soliq va kredit stavkalarining mavjudligi;
- 4) yoshlar tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaldagi dasturlar to'g'risida zarur ma'lumotlarni topa oladigan axborot resursining yo'qligi;
- 5) korrupsion to'siqlar va "soya" iqtisodiyoti va boshqalar.

Yoshlar tadbirkorligiga oid tadqiqotlarda ayrim olimlar yoshlar nima uchun

innovatsion iqtisodiyotga o'tishning asosiy elementi ekanligini quyidagicha ta'kidlab o'tadilar:

1. Sobiq ittifoq davlatlarida uzoq vaqt davomida tadbirkorlik firibgarlik deb hisoblangan va u nafaqat davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmagan, balki qonun bilan ham taqiqlangan. Hozirda kichik va o'rta biznesni rivojlantirish zarurligi, ko'mak va qo'llab-quvvatlash muhimligi haqida tushunchalar paydo bo'ldi. Tadbirkorlik muammosi davlat va mintaqaviy miqyosda keng muhokama qilinmoqda.

2. Yoshlar o'zgarishlarga ko'proq tayyor, ular yangi sharoitlarga osonroq va tezroq ko'nishadi, bu, albatta, zamonaviy jamiyat uchun juda muhimdir. Yoshlar, qoida tariqasida, tadbirkorlik faoliyati va biznesning raqobatbardoshligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kerak bo'lgan ijodiy fikrlash bilan ajralib turadi. Bugungi kunda muvaffaqiyatli biznes uchun iste'molchilarning manfaatlari va afzalliklarini hisobga olish kerak. Iste'molchilarning talablari doimo o'zgarib turadi, shuning uchun bozor juda segmentlangan va bunday segmentlarning sig'imi juda kichik. Yoshlar tomonidan tashkil etilgan kichik korxonalar, ayniqsa, bozorning ayrim segmentlari uchun kichik hajmdagi, o'ziga xos mahsulotlar yoki xizmatlar ishlab chiqarishni o'zlashtirib, iste'molchilar ehtiyojlariga tez javob bera oladi. SHuningdek, yoshlarning yangilangan bilim darajasi yuqori. CHunki yoshlar ta'lim muassasalarini yaqinda tamomlagan yoki o'qiyotgan va bilimlari hali eskirmagan.

Yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash tizimi mamlakat, mintaqaviy va mahalliy darajadagi tashkiliy tuzilmalarni o'z ichiga oladi. Ularning barchasini yagona maqsad va vazifalar, huquqiy asos, tashkiliy-huquqiy munosabatlar birlashtirib, umumiy uslubiy va funktsional yondashuvlar asosida faoliyat ko'rsatadi.

Imkoniyatlardan foydalanish va bilimlarni biznesni yaratish uchun yetarli deb baholash istagiga bir qator omillar ta'sir qiladi. Ular nafaqat mamlakat yoki mintaqaning rivojlanishi uchun umumiy iqtisodiy shart-sharoitlar, mavjud bandlik imkoniyatlari, balki tadbirkorlik madaniyatini rivojlantirish, tarixiy tajriba va ta'limni ham o'z ichiga oladi.

Xulosa va tavsiyalar

Mavzu doirasida olib borilgan tadqiqotlardan kelib chiqib quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin:

1. Hozirgi vaqtda bozor munosabatlari tizimi bosqichida yoshlar tadbirkorligini shakllantirish institutsionalizatsiya davrini boshdan kechirmoqda, chunki jamiyatdagi ushbu ijtimoiy-iqtisodiy hodisa hali ham tartibga solish, institutsionalizatsiya va standartlashtirish bosqichida bo'lib, bu boradagi faoliyatni va qonunchilikni mustahkamlash va tartibga solishni talab qiladi.

2. Hozirgi bosqichda yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish nafaqat malakali kadrlar tayyorlashga, balki mamlakatimizni innovatsion rivojlanish yo'liga tez o'tishiga ham hissa qo'shishi kerak.

3. Yoshlar tadbirkorligi – tadbirkor yoshlarning qonun hujjatlariga zid bo'lmagan va ma'lum resurslarga, ijtimoiy-iqtisodiy tashabbuskorlikka, innovatsiyalarga, shaxsiy

fazilatlarga, shuningdek, mas'uliyatga asoslangan, ham foyda olishga qaratilgan moddiy farovonlikka erishish va yosh avlodning erkin o'zini o'zi anglashi va o'zini o'zi tasdiqlashi uchun mustaqil tadbirkorlik faoliyatidir.

4. Yoshlar o'rtasida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning asosiy vazifasi tadbirkorning ijobiy imidjini shakllantirish, yoshlarni bandlik darajasini oshirish, o'z-o'zini moddiy ta'minotini oshirish, daromad ko'rish yo'lini topish va provardda farovonlik darajasini oshirishdan iborat bo'lib, unda iqtisodiy mas'uliyat, innovatsion xulq-atvor, shuningdek, ijtimoiy yo'nalish mavjud.

5. Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashga to'g'ridan-to'g'ri to'sqinlik qiluvchi muammolar mavjud bo'lib ularga: qonunchilik bazasining rivojlanmaganligi; biznes loyihalarini moliyalashtirish tizimining past darajada rivojlanganligi; yuqori soliq va kredit foizlarining mavjudligi; yoshlar tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning amaldagi dasturlari to'g'risida zarur ma'lumotlardan bexabarligi; korrupsion to'siqlar kiradi.

Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun quyidagi tashkiliy-iqtisodiy yo'llarni tavsiya etamiz:

- yangi boshlovchi tadbirkorlarga nisbatan davlat siyosatida ahamiyatli chora-tadbirlarni amalga oshirish - o'z biznesini yo'lga qo'yuvchilarni biznes faoliyatini yuritishga o'qitish, imtiyozlar va kredit kafolatlari taqdim etish;
- yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirish yo'lidagi ma'muriy to'siqlarni bartaraf etish, ishlab chiqarishda biznes yuritish uchun maqbul va qulay shart-sharoitlarni yaratish bilan ularni kelajakdagi o'rta sinf sifatida qabul qilish;
- yosh tadbirkorlarni ichki yoki tashqi motivatsiyasi yo'llari va usullarini kengaytirish;
- yoshlar orasida "tadbirkorlar-muvaffaqiyatga intilayotgan ishbilarmonlar sifatidagi tafakkur"ni shakllantirish;
- sohada "usta va shogird" tizimini rivojlantirish;
- manfaatdor tomonlar(aholi, hukumat organlari, oliygohlar, tadbirkorlar)ning o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dedajanov B.N., & Ergasheva F.I. (2021). THE PROCESS OF ECONOMIC EDUCATION OF STUDENTS: PROBLEMS, SOLUTIONS AND DEVELOPING FACTORS. Экономика и социум, (1-1 (80)), 57-61.
2. Ergasheva, F. I. (2021). THEORETICAL FOUNDATIONS OF PROBLEMS AND SOLUTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL SKILLS AMONG STUDENTS. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 2(12), 55-60.
3. Ibragimovna, F. E. (2019). Innovative technologies in the formation of students' entrepreneurial skills. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*,

8(8), 5-9.

4. THE PROCESS OF ECONOMIC EDUCATION OF STUDENTS: PROBLEMS, SOLUTIONS AND DEVELOPING FACTORS. BN Dedajanov, FI Ergasheva - Экономика и социум, 2021

5. Xabibullayevich, U. L., Nabijanovich, B. D., & Ibragimovna, F. E. (2020). Increasing effectiveness of economic education process is basis for the development of qualification of entrepreneurship. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(3), 210-215.

6. Казанцева А. Удачный старт молодых предпринимателей // Молодежь и общество. 2010. № 4. С. 4-28.

7. Казимов Г. Ю., Казимова Л. Л. Поддержка молодежного предпринимательства как фактор экономического развития России // Вестник СПИ. 2014. № 4 (12). С. 29.

8. Кочесокова Э. Ю. Исследование основных проблем и перспектив развития молодежного предпринимательства в РФ // *Juvenis scientia*. 2016. № 1. С. 50-51.

9. Позняков В. П. Предпринимательство как ценность и ценности российских предпринимателей // Россия в глобализирующемся мире: мировоззренческие и социокультурные аспекты. М., 2007. С. 522.

10. Убайдуллаев, Л. .; Эргашева, Ф. Развитие предпринимательских навыков у студентов - как фактор преодоления проблем молодого предпринимательства. *ОИ* 2021, 2, 446-456.

11. Убайдуллаев, Л., & Эргашева, Ф. (2021). Development of enterprise products in students-as a factor of production problems for young enterprises. *Общество и инновации*, 2(2/S), 446-456.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5466-сонли фармони. 2018 йил 27 июнь.

13. Эргашева, Ф. И. (2023). ЁШЛАР ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖОБИЙ МУҲИТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. "SPAIN" PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH", 14(1).